sagt »se, dér går ulven!« når den kom strygende tværs over marken (4). Om natten kørte man med ild i vognen og raslede med jernkæder for at skræmme ulvene og havde en femte vognkæp til at slå fra sig med. Ulvejagten var nok fri for alle, men i ældre tid måtte bønderne på grund af de strenge jagtlove ikke eje skydevåben og havde derfor kun forke, plejle, knive o.a. primitive våben.

At dræbe »gråben« var en heltegerning, og manden som gjorde det fik ofte tilnavnet Ulv. Mikkel Ulv dræbte den sidste ulv på Jellingegnen, Hans Ulv fangede en ulv i Vinding ved Vejle og navnet gik i arv til hans tre sønner (5). Per Ulv i Bække SJylland traf en morgen en ulv i fårestien, idet den åbnede gabet mod ham stak han sin ene arm så langt ned i dens hals at den ikke kunne bide ham, således blev han stående og råbte om hjælp (6).

Endog en hest, som blev bidt af en ulv og overlevede, fik navnet »ulven«. De særlig modige »ulvehingste« blev altid holdt skarpt skoede og kunne være så kamplystne, at man blot lukkede dem ud af stalden når ulve hørtes tude i nærheden, så opsøgte hingsten dem, drev dem på flugt eller dræbte dem. Der er optegnet mange beretninger herom,

»Ulvetider« er udtryk for dårlige tider, således for Danmark under og efter Englandskrigene. Maleri 1808 af J. P. Møller af Gråbrødretorv efter Københavns bombardement 1807. Frederiksborgmuseet.

Tvunget af sult kan ulven også overfalde mennesker, især kvinder og børn. Begravelsesscene fra Wisbechs Almanak 1875.

den ene mere fantastisk end den anden.

»En sort hingst i min oldefars gård i Lystrup var løbet ud af stalden en nat. Om morgenen ledte de efter den, men kunne ingen hingst finde. Op på formiddagen kom den igen og var helt hvid af skum. Senere fandt man ved eftersyn ude på marken 7-8 ulve slået ihjel. Det var tydeligt at se, at hingsten havde kæmpet med dem og sparket dem ihjel« (7). En hingst blev om morgenen fundet stående midt i en kreds af 14 dræbte ulve, den havde mistet alle sko på nær en (8). En mand væddede om, at han turde lade sin hingst stå tøjret ude en nat – om morgenen havde den sparket sytten ulve ihjel (9). Da en mand kørte fra Såby mod Horsens blev vognen angrebet af ulve. Han flygtede på den ene hest, den anden – en hingst – dræbte alle de 18 ulve, som forfulgte vognen, og en nittende, der fulgte med hjem, på møddingen; »nogle var hovedet slået i stykker på, nogle havde fået indvoldene trådt ud og nogle på andre måder«. Rekorden satte en hingst fra Snævre ved Bjergby (Vendsyssel): på én nat dræbte den 25 ulve! »Så solgte de skindene til en daler hver, derfor er de Snævre folk så rige den dag i dag« (10).

Adskillige havde set to ulve, som holdende i et fårs for- og bagkrop rev det midt over, hvorefter hver løb væk med sin halvdel (11).

Beretninger om ulvedræbte mennesker er sjældne her i landet.

Lillejuleaftensdag 1735 sprang en ulv over halvdøren til en gårds stuehus i Nr. Hjarup (Sønderjylland), greb et barn og løb med det til en høj i nærheden. Moderen ville redde barnet, men blev selv angrebet af to ulve og flygtede, manden kom nu til med en jernstang og dræbte dem. »Min bedstefar kunne huske at have set en tavle, der var slået op på gården, hvorpå stod: Her mistede jeg mit barn ved den sørgelige ulykke år 1735 den 23. i tolvte måned, at en rasende ulv rev det ihjel«. Højen hed siden Ulvehøjen (12).

I Hjortlund ved Ribe skal en kone før 1770 (da byen blev udskiftet) være blevet revet ihjel af ulve

lige vest for byen, man fandt kun stumper af hendes røde skørt (13).
6. februar 1763 vogtede Eva Marie Schønheider, datter af en »kartoffeltysker«, koloniens fåreflok på Alheden. Om eftermiddagen kom tæt tåge og hun fo'r vild med fårene, som blev overfaldet af ulve. Næste morgen fandt man hende bevidstløs omgivet af 77 sønderrevne får (14).
Man mente, at ulven især efterstræbte gravide kvinder (sml. s. 134). Kvejerhøv (Kvindehøj) i Skallerup s. Vendsyssel fik dette navn fordi en frugtsommelig kvinde her blev overfaldet og dræbt af ulve, det samme fortælles om Kællingehøj i det nærliggende Vidstrup s. (15). Der gik sagn om kvinder, som reddede livet ved at kaste deres skørt (som regel af fåreskind) fra sig; mens ulven rev det itu nåede hun at undslippe. En pige narrede ulven med at hænge sine klæder på en busk, så de lignede hende (16). Mens ulven stod og hylede ved en kones efterladte røde skørt kom de andre ulve derhen, og »da de ikke fandt andet end dette og den første ulv ved sin hylen rimeligvis havde indbudt dem til et lækkert aftensmåltid, fandt de indbudne det i sin orden, at den selv måtte give traktementet, og man vil vide, at de derpå kastede sig over den og åd den op«. (Øland; 17).
En spillemand gik om natten hjem fra et gilde og faldt i en ulvegrav ned til en fanget ulv; for at holde den på afstand spillede han uafbrudt og så længe, til der kun var én streng tilbage på violinen; om morgenen kom folk og reddede ham. Hændelsen henlægges til mindst syv jyske lokaliteter (18).
Et enkelt sagn beretter om en dreng, der som lille blev taget af ulve og opfostret hos dem. Da han var stor nok til at gå alene i skoven fik folk fat i ham. De troede han stammede fra nogle omrejsende, og han kom i pleje på en gård i Dover sogn ØJylland. Juleaften spurgte karlen ham »hvad skal din familie have til juleaftensnadver?« og drengen svarede »præstens det grå øg«. Mens præsten samme aften vandede heste slap en hest løs og løb ud på marken, hvor ulve bed den ihjel. »Ved det at drengen havde pattet ulven havde han fået den fine lugt og kunne give karlen det svar« (19).
Overtro: den mand ulven først får øje på bliver rædselsslagen og mister mælet, men omvendt hvis han ser ulven først (1575; 20) sml. s. 153; når heste er bange for sten skyldes det, at ulvene lå på lur bag dem (21); man tog varsel af det efterladte ådsel: vendte det ryggen mod nord kom rovdyret ikke igen, men lå det med ryggen mod syd var der

Hylende ulvekoppel fra J. Täntzer: Der Dianen hohe und niedere Jagdgeheimniss, 1682.

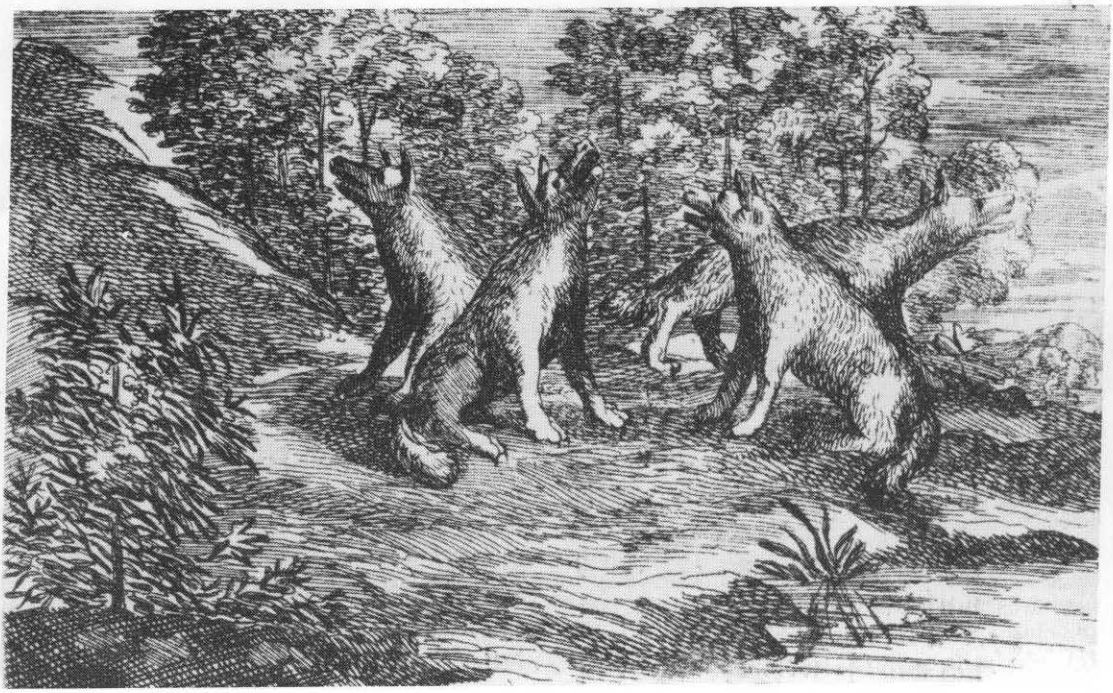

Ulv. BIOFOTO/Arthur Christiansen.

en chance for at skyde det når man holdt vagt (22). Med en ulvetand på sig gribes barnet ikke af frygt og den øger hestens udholdenhed i løb (1500-t; 23); ingen hest kan gå over en ulvetarm, som ligger skjult tværs over vejen (23a).

En bonde blev forfulgt af ulve og piskede på hestene, men kunne ikke køre fra dem, og han kom heller ikke ud af skoven skønt den var lille; der stod ild ud af ulvenes gab, men da de kom til et hult træ sprang de ind i det og forsvandt, træet blev siden kaldt Ulveegen (24).

Gamle børnelege, spil og remser illustrerer ulvens adfærd og ulvejagten: Ulv og får, Ulv og gås, Stå (eller tage) i ulvens bo, Ulven tuder i skoven, m.fl. (25).

Selv nu, hvor rovdyret forlængst er udryddet, sidder ulveskrækken os alle i blodet, f.eks. når der i strenge isvintre går rygter om ulve set undervejs fra Norge eller Sverige.

LITTERATUR: (1) *241* 1938,99; (2) *882* 2,258; (3) *212c* 3,970; (4) *464* 6,1883,231; (5) *464f* 1,95-97; (6) *488* 1,115; (7) *464f* tb. 1,132 sml. 129 og *296e* 2,17,99f; (8) *241* 1938,106; (9) *464f* tb. 1,132; (10) *464f* 1,88f; tb. 1,131-33; (11) *464g* ny rk. 6, 248; *464* 3,330; *296d* 23; (12) *464f* tb. 1,183; (13) *464f* tb. 1,125; (14) *241* 1938,112f; *937r* 132f; (15) *464f* 1,86 sml. 92, tb. 1,130; *464g* ny rk. 2,148; (16) *464g* 3,383; *937u* 29; (17) *761* 1,1866-67,146; (18) *464f* tb. 1,136; *837* 1,1924,79 og 42,1966,204; *296e* 2,17,100 sml. *283b* 220f (Ryslinge Fyn); (19) *464f* tb. 1,134f; (20) *693* IV; (21) *464f* 1,88 (Jelling); (22) *464g* 6.2,322; (23) *339* 4. rk. 2,1870-72, 857; (23a) *74* 36 (1798,1854); (24) *534* 85; (25) *571* 318 (Mors); *212b* 223; *464f* 1,25; *659* 25,1077; *290* 44; *534* 102f; *464i* 243-45.

MAGISK FORDRIVELSE

Da man stod ret magtesløs overfor ulvene prøvede man at værge sig mod eller fordrive dem med magiske besværgelser:

»At binde ulvens mund. Herre Jesus, kom, fri mig fra ulven den grum', Gud bevare mit får og mit fæ, at det ej gør mig mere mén end en lille mus

under en jordfast sten« (1); »Jesus gik ud over havsens sand med kæp og stav i hans hånd, far hen, du slemme ulv, den grå ulv, bondemandens ganger grå skal du lade stå, tidsel og tvang skal være din føde og din næring«, o.s.v. (vestjysk cyprianus; 2).

»Skydes eller fanges nogen ulv, skal kødet skæres i lange tynde stykker og i vinden hårdt tørres, siden bagerste«. Ulvene red hun ud i Limfjorden, og alle – også hun selv – druknede (4) sml. s. 133. Nord for Starholm i Råbjerg s. lå o. 1760 et hus ved Ulvebakken, i det boede »ulvekonen«, som skulle være datter af den kone, som drev ulvene ud af Vendsyssel (5). I en variant af sagnet begyndte hun at samle ulvene i Bindslev s. og drog med dem til Øland (6).

Vidar dræber Fenrisulven. Illustration af Lorenz Frølich til Den ældre Eddas Gudesange, 1895.

til pulver småt stødt og fæet indgivet, det mener de hjælper til, at ulvene ikke skal rive og slide det fæ« (3).

I Vendsyssel havde ulve taget en heks' ko og hun erklærede, at aldrig oftere skulle de komme til at stjæle hendes eller andres køer. En aften tudede hun alle landsdelens ulve sammen og bandt dem med uldtråd, satte sig på den forreste ulv og red koblet sydpå. Undervejs mødte hun en mand, der hilste »god aften, mor, I har et dejligt kobbel plagge«. »Det var din lykke«, sagde hun, »at du ikke nævnede mine plagge ved deres rigtige navn, for så havde du måttet følge mig og drive på de V. Hanherreds ulve (og rotter) blev af en norsk kvinde vist over Agersund (7). En gammel kone trak MJyllands ulve til Viborg sø, hvor de druknede (8), gammel hyrde blæste dem til sig med et horn og skød dem (9), klog mand tudede i et horn og ulvene flokkedes om ham, stadig blæsende førte han flokken over det tilfrosne Skagerrak til Norge (10). En heks blæser dem sammen med en fløjte af løvstikke, manden hun møder siger »har I nu samlet alle ulvene?«, fordi han bruger deres rigtige navn løber de alle væk, men hun samler dem igen og rider flokken fra Skagen eller Kandestederne over isen til Norge (11); hun siger til